

RAZPRAVA

20 LET PRIZNANJ ZAPS – KAKO NAPREJ?

Zbornica za arhitekturo in prostor Slovenije, 18. september 2025, 18:00 do 20:00,
pritlični prostori ZAPS – Hiša arhitekture, Vegova 8, Ljubljana

posvet v obliki Zbora ZAPS

Uvodni prispevek na Zboru: Mika Cimolini in Tomaž Krištof

Udeleženci (skupaj 16): Ajda Bračič, Mika Cimolini, Alenka Divjak, Mojca Gregorski, Jure Henigsman, Jelka Hudoklin, Irena Kirn, Helena Kovač, Vlado Krajcar, Majda Kregar, Tomaž Krištof, Jernej Prijon, Denis Rovar, Dunja Šutanovac, Petra Vertelj Nared in Boštjan Vuga

Povzetek misli zbora: UO ZAPS

POVZETEK

Letos mineva dvajset let od začetka podeljevanja priznanj ZAPS, med katerimi je najbolj znano priznanje Zlati svinčnik za odlično izvedbo. Poleg realizacij se nagrajuje tudi organizacijske in širše strokovne prispevke pri razvoju institucije in stroke. Priznanja ZAPS, poleg Plečnikovih nagrad, predstavljajo osrednja strokovna priznanja v državi in so kot taka tudi uradno prepoznana.

Namen tokratnega Zbora ZAPS je bil odkrit pogovor o dosedanji praksi podeljevanja priznanj in o morebitnih nadgradnjah sistema, saj zbor poteka v okviru razprave o prenovi Akta o podeljevanju priznanj, .

Na Zboru je bil uvodoma predstavljen pregled 20-letnega obdobja in prikaz zbranih statističnih podatkov. V uvodu so bile predstavljene dileme s katerimi se srečujemo v procesu prenove akta o priznanjih:

- Kako profilirati priznanja ZAPS in okrepiti njihovo prepoznavnost?
- Ali so ZAPS priznanja preveč omejena na strokovno javnost in bi jih bilo smiselno močnejše povezati z elementi nacionalne kulturne identitete?
- Je priznanj res preveč? Bi bila večja selektivnost in jasnejša razločitev med vrstami priznanj učinkovitejša?
- Ali je čas za premislek o kriterijih za podeljevanje priznanj? Kako avtonomne naj bodo komisije pri oblikovanju kriterijev?
- Ali priznanja ZAPS zadostno vključujejo vse, ki pomembno soustvarjajo prostor – tudi tiste, ki delujejo izven arhitekturne stroke?
- Ali naj se zlati svinčniki ponovno podeljujejo po kategorijah?
- Ali je bila uvedba nominacij upravičena in uspešna?
- Ali je bil poskus regionalnih nominacij uspešen?
- Ali naj se ponovno uvede možnost večkratnega nominiranja?
- Kako lokacijsko definirati candidature oz. kako je s kandidiranjem realizacij v tujini?
- Ali naj se uvede možnost ločenih kandidatur za projekte, kjer se arhitekturna in krajinsko-arhitekturna rešitev prepletata?
- Ali je patinast svinčnik v petih letih upravičil obstoj?
- Ali naj se kriteriji za ocenjevanje podrobneje zapišejo v akt?

V začetku je bila razprava osredotočena na vprašanje, komu so nagrade namenjene in na kakšen način naj se razlikujejo od Plečnikovih nagrad. Udeleženci so bili mnenja, da je smiselno, da imamo oboje nagrade – tako državne za kulturne dosežke na področju arhitekture kot stanovske nagrade, ki predstavljajo priznanja stroke stroki. Nagradi nimata istega poslanstva. Priznanja ZAPS so namenjena promociji kvalitetne prakse z namenom, da bi v prihodnje delali še bolje. Delitev na nacionalne kulturne arhitekturne nagrade in stanovske nagrade je značilna tudi za mnoge sosednje države, izpostavljeni sta bili Nemčija in Avstrija.

V vprašanju glede zapisa konkretnjših kriterijev v sam akt o podeljevanju priznanj je bilo sprva izraženo, da naj bodo kriteriji prepuščani ocenjevalni komisiji, nato pa je bilo večkrat izpostavljeno tudi, da so vnaprej znani kriteriji dobrodošli. Zapisani kriteriji predstavljajo strokovne nazore in kandidati morajo vedeti za kaj in s čim kandidirajo. . Podano je bilo mnenje, da ni problema, če so pri Plečnikovih nagradah odločitve žirij bolj subjektivne, pri

priznanjih ZAPS pa bi pričakovali, da so kriteriji podani in da je odnos med njimi in izborom žirije jasen.

Večkrat je bilo pohvaljeno, da v žirijah praviloma sodelujejo tuji člani. Prav tako je bil kot izrazito pozitiven vidik izpostavljen ogled nominiranih izvedenih projektov v naravi. Mnenje udeležencev žirij je bilo, da je bila osebna izkušnja neprecenljiva in je znala poenotiti mnenja celotnih žirij.

Izpostavljeno je bilo tudi, da so naročniki večinoma zelo veseli priznanj. Debata se je dotaknila tudi pomena razmerja naročnik-projektant-izvajalec in da bi lahko Zbornica z nagradami bolj naslavljala povezanost vseh akterjev v projektu.

Kot problem, ki ga bi bilo smiselno nasloviti, je bilo omenjeno, da se za nagrade člani nominirajo s t.i. samoprijavo, kar nekatere projektante odvrača od nominacije. Tu je bil podan poziv o razmisleku o drugih, mogoče dodatnih možnostih kandidiranja.

Regijska pokritost se je v pregledu preteklih nagrad izkazala kot primerno rešena in ni bilo zaznati potreb po večjih spremembah, npr. v smislu regijskih nominacij. V primeru nominacij po posameznih regij bi se poleg regijske zastopanosti lahko izpostavilo tudi vidike enakomerne zastopanosti spolov, starostne strukture, vendar tudi po tem ni bilo izraženih izrazitih potreb, ki bi jih bilo vredno naslavljanje.

V razpravi je bilo izpostavljeno, da je predvsem pri prostorskem načrtovanju problem, da ni omogočena podrobnejša opisna argumentacija projekta, recimo na dveh A4 straneh. Tudi pri realizaciji objektov je pogosto potrebno pojasniti kontekst, ki iz samih načrtov in podob pogosto ni razviden (npr. okoliščine, v katerih je projekt nastajal).

Izpostavljen je bil tudi pomen promocije prenov v nasprotju z novogradnjami. Z zapisom kriterijev, ki bi odražali pomen posameznih vidikov gradnje, bi lahko presegli pogosto dominacijo vizualnega vidika realizacij, ki kandidirajo za priznanja.

Izpostavljen je bil problem prijavljanja in nagrajevanja projektov v tujini (bodisi projektov slovenskih birojev v tujini, bodisi celo tujih birojev, v katerih pa deluje tudi slovenski avtor). Tega bo v prihodnje vedno več, zato je smiselno postaviti določene kriterije ali omejitve.

Predstavljena analiza v uvodu je tudi prikazala jasno sliko o tem, koliko nagrad se podeli, in v razpravi ni bilo zaznati pretirane skrbi, da bi jih bilo zadnja leta preveč. Prav tako ni bilo izražene potrebe, da bi nagrade ponovno podeljevali v vseh razpisanih kategorijah, saj se, kot je bilo izpostavljeno, v različnih letih količina dokončanih objektov v posamezni kategoriji lahko zelo spreminja, denimo glede na prioritete javnega financiranja v določenem obdobju.

Razprava se je dotaknila tudi kriterijev za podeljevanje nagrad. Predstavljena je bila ideja, da se priznanja podeljujejo bolj specifično, na podlagi vnaprej določenih kriterijev, zapisanih v aktu o podeljevanju. Mnenje je bilo, da bi morala ZAPS sama oblikovati te kriterije in jih zasnovati tako, da z njimi spodbuja določene prakse svojih članov. Konsenza o tem, kako podrobno naj akt opredeljuje kriterije, pa ni bilo, saj je prevladovalo splošno mnenje, da ima komisija pri tem lahko razmeroma veliko svobode.

RAZPRAVA - IZBOR MISLI

V razpravi smo udeležene pozvali, da naj svoje misli oblikujejo glede na tri izpostavljene vidike: kakšni so problemi (označeno z rdečo), katere so možne rešitve (označeno z zeleno) in kakšna je vloga ZAPS pri tem (označeno z modro). Nekaj od izrečenih misli, kaj so problemi, kaj so možne rešitve in kaj lahko naredi pri tem ZAPS:

PROBLEMI	REŠITVE	VLOGA ZAPS
Kakšni so problemi?	Kakšne so možne rešitve?	Kakšna je lahko vloga ZAPS?
ali je priznanj preveč	priznanj ni preveč, to je edino priznanje članom	določiti jasna merila za častno članstvo
če jih je preveč, se razvrednotijo	Zlati svinčnik že omogoča podelitev v različnih kategorijah - ni potrebe po spreminjanju kategorij	člani damo svinčnik članom zaradi odličnega dela (trenutno in življenjsko)
ali so priznanja pravih kategorij	kje stoji odlična realizacija je / ni pomembna? - je pomembna: tudi zaradi naročnika, ne samo zaradi članov posameznih regij	izbrati nagradencev - lahko bi povečali vlogo članov (npr. dvojni krog: nominacije izberejo člani, nagrade komisija)
kaj sploh sporočajo nagrade (vsebinsko)	enakopravnost in enakovrednost (po regijah, po starosti, po spolu ...?)	določiti jasna merila podeljevanja če po regijah (lahko je vprašljivo glede na merilo Sio)
če se omejuje na regijo, je lahko neenakomerno / nepravilno	prijavitelji naj izpostavijo okoliščine, v katerih je objekt nastal ("framework")	določiti jasna merila, ki postavljajo drugačen pristop, kaj je "vredno", ki bodo vpeljala, kdo se bo sploh uveljavil v nominacijo
kriteriji za izbor - morajo biti jasna (pravila igre)	nagrade so dobro sporočilo tudi naročnikom	vloga žirije pri nagradenju (kriteriji za izbor vključujejo tudi okoliščine, na kakšen način je objekt nastal...)
ali naj se člani vključijo pri žiriranju	kaj je dobro pri žiriranju - ogledi v živo	nagrade se podeljujejo tako rešitvam, kot avtorjem in naročnikom
če se v žiriranje vključijo člani, "ogledi v živo" odpadejo, slika in izbor morata ne bo, kot če gre žirija na teren	nacionalna nagrada / strokovna nagrada (primeri iz tujine): kako graditi razliko med nagradami?	da bi nagrade imele vpliv, da bi projicirale delovanje članov v prihodnje: kako naj nagrade odmevajo za prihodnost
premalom je načrtov KA, ki se sploh naročijo, zato jih tudi ni veliko nagrajenih	žirija mora ostati neodvisna (torej naj sama ne prijavlja projektov)	poslanstvo: omogočiti dobro projektiranje in izvedbo projekta
vzeti kriterije NeueBauhaus je premalo	večkrat naj se ne prijavijo z istim projektom	določiti, kaj je poslanstvo nagrad - bo lažje določiti kriterije
v prihodnosti bo več primerov, ko bodo tuji biroji (naši člani v tujini) nominirali rešitve	pomemben je opis projektov - proces nastajanja, okoliščine projekta	določiti kriterije, ki sledijo poslanstvu nagrad
vedno več bo različnih naročil (natečaj, D&B, vabljeni natečaj, ...) - informiranost žirije	kriterij naj sloni na naših razmerah, odgovorijo na vprašanje, vključno poslanstvo ZAPS	če na koncu projektant odda objekt in ne projekt, vpliva na odgovornost projektant - naročnik
težko pridobiti (neodvisne, dobre) člane za komisijo	odlična realizacija	nagrade naj pokažejo celovito odličnost projekta (razumevanje projektantskega delovanja)
težko je vse dati v kriterije	sodelovanje naših članov	vsestranska promocija
	komisija je neodvisna, ocenjujejo odličnost	poslanstvo: da se stremi k najboljšim možnim realizacijam
	prepušči žiriji ocenjevanje (ne nujno vse s kriteriji)	
	znati utemeljiti rešitve / znati kriterijalno odločati	
	ZAPS žirija mora biti objektivna pri odločitvah - zato so zapisani kriteriji pomembni (predhodno)	
	kriteriji so pomembni za odlično realizacijo - to da duh žiriranja	
	aktivacija članstva, da stremi k boljšim realizacijam	
	predlog, da se ponovno vzpostavi Zeleni svinčnik, ali pa da se določijo kriteriji	
	naša občutljivost za družbo / ljudi, komur so rešitve namenjene	
	pri ocenjevanju / kriterijih je nujno (pre)poznati kontekst	
	prenova je prihodnost (ničelna pozidanost)	

KAKO NAPREJ

V prenovi je akt o priznanjih ZAPS in razprava na Zboru bo pomagala funkcionarjem ZAPS in skupščine pri odločanju o uvodno podanih dilemah.

Hkrati je pripravljena analiza dosedanjega 20-letnega obdobja pokazala jasnejšo sliko dosedanjega podeljevanja priznanj. Nekatera od predhodno prisotnih strahov, recimo, da je priznanj preveč, v razpravi niso naletela na široko podporo.

V nadaljnjih korakih bo predlog sprememb akta predstavljen najprej na skupščinskem svetu ZAPS skupaj s povzetkom razprave. Ocenjujemo, da je razprava na septembrskem Zboru ZAPS pritrdila mnogim načrtovanim spremembam in hkrati ponudila argumente za nadaljnjo razpravo, ki bo potekala v organih ZAPS.

Priznanja ZAPS so se v svoji 20-letni zgodovini izkazali kot zelo uspešen projekt zbornice, tako so predlagane spremembe manjše in toliko bolj premišljene, k čemer bo prispevala tudi razprava na Zboru.